

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXIX

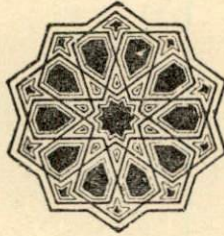

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXIX

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. Hüseyin ATAY: <i>Bilgi Teorisi (İlmin İmkânı)</i>	1
Prof. Dr. Süleyman ATEŞ: <i>Ahkâm ez-Zevac ve't-Talakki Dav'il Kitâbı ve's-Sünne</i>	41
Prof. Dr. Mehmet S. AYDIN <i>İkbâl'in Felsefesinde İnsan</i>	83
Çev. Prof. Dr. Mehmet S. AYDIN, <i>Tanrı ve Yunan Felsefesi</i> .	107
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Abdurrahman İbnu'l-Cevzi ve "Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr" adlı eseri</i>	127
Prof. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU, <i>Kültür Tarihimizde Sanatın Değeri</i>	135
Çev. Prof. Dr. Mehmet DAĞ, <i>Rudolf Bultman</i>	145
Prof. Dr. Mustafa FAYDA, <i>Vefatının 10. Yılı Dolayısıyla Türkistanlı Âlim Mübeşşir et-Tırâzî</i>	187
Prof. Dr. İsmet KAYAOĞLU, <i>İslâm Medeniyetinin Batıya Etkileri</i>	215
Prof. Dr. Ahmet UĞUR, <i>Kemal Paşa-Zade'nin VIII. Defteri</i>	223
Doç. Dr. Hayrani ALTINTAŞ, <i>Psikoloji Sözlüğü Üzerine Küçük Bir Deneme</i>	241
Doç. Dr. Hayrani ALTINTAŞ, <i>Psychologie Religieuse</i>	251
Doç. Dr. Rami AYAS, <i>Üniversitesi Gençliğinin Zihin Hayatı</i>	263
Çev. Doç. Dr. Mehmet AYDIN, <i>Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik</i>	267
Doç. Dr. Sabri HİZMETLİ, <i>İbâdilikte Azzabe</i>	285
Çev. Yrd. Doç. Dr. Selahattin EROĞLU, <i>Allah'ın Sıfatları Hakkında Zemahşeri ve Beydâvî Arasındaki Münakaşalar</i>	303
Çev. Yard. Doç. Dr. Selahattin EROĞLU, <i>İlk Fıkhî Mezheplerin Kaynakları</i>	313
Yrd. Doç. Dr. Münir KOŞTAŞ, <i>Sosyalleşme (Socialisation)</i>	329

Çev. Yrd. Doç. Dr. Münir KOŞTAŞ <i>Bir Ülkenin Kıymet Hükümleri ve Dini Müesseseleri Nasıl İncelenir</i>	335
Doç. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK, <i>Münafıklık ve Dönmelik Üzerinde Bir Araştırma</i>	347
Yrd. Doç. Dr. Ruhi KALENDER, <i>Türk Musikisi'nde Kullanılan Makamların Tesirleri</i>	361
Yrd. Doç. Dr. Nesimi YAZIZICI <i>Klâsik İslâm Döneminde Haberleşme Kurumu İle İlgili Bazı Mülâhazalar</i>	377
Ar. Gör. Ethem CEBECİOĞLU, <i>Prof. Nicholson'ın Kronolojik Esaslı Tasavvuf Tarifleri</i>	387

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN ZİHİN HAYATI*

Doç. Dr. Mehmet Rami AYAS

Üniversite gençliğimizin zihin hayatı, başka deyişle, idrâk (algı) ve düşünme hayatı doğrudan doğruya psikolojik bir süreç olarak anlaşılabilir. Nitekim, psikologlar idrâki, davranışın gelişmesinde temel süreç diye anlar. Yazılı olan veya işitilen sözler, olaylar ve nesnel âlemi idrâk yoluyla tecrübemize giriyor. Tecrübe idrâk ile kazanılıyor; etrafımızdaki dünyanın bütünlüğünü böyle bir bağlılık içinde elde ediyoruz¹.

Ancak topluluk hâlinde yaşamakla varolan ve varlığını sürdürülen insanın idrâk ve tecrübe olgusu, her zaman insanlar arası eylemler ve kültürel görünüşlerle kuşatılmış bulunuyor. Karşılıklı ilişkiler örgüsü bir yandan kişilerin değişik muhtevâ ve yönlerde yetişmesine yol açarken; öte yandan kişilerin, topluluk ve kültür yaşayışını değiştirmelerine imkân veriyor. İç içe oluş gerçeğini bizler de idrâk ederek yaşıyoruz.

İdrâkle bağlı gerek duygu gerekse düşünme hayatının, böylece, topluluk yaşayışı ve onunla varlık kazanan kültür tezahürleriyle iç içe bağlantı hâlinde bulunduğunu ifade etmiş oluyoruz. Burada, duygularımızın bir bakıma kısa süreli, bâzan da çok etkin yönlendirmeleri yanı sıra; düşünmenin daha derinden yol alan ve iş gören varlığını, toplulukların bütünlüğünü koruyarak yapı değiştirmesinde ya da insanlar arası bağlılıkları çözüp, onları birbirinden ayırıp bütünlüğü bozan değişik amaçlı bağlılıklar kurmada pek önemli bir etken olarak belirtmek gerekir. Topluluk ve kültür yaşayışımızda gençliğimize, özellikle üniversite gençliğine bu açıdan bakınca ne görmekteyiz? (Şüphesiz ki gençlik, topluluğun bütününden ayrı bir gerçeklik değildir. Onunla birlikte ele alınması gereken bir konudur. Gençlik içinde üniversite gençliğinin ise, özel bir yeri vardır).

Şimdi, onbeş dakkayla sınırlı bir sürede, Üniversite Gençliğimizin, yıllarca içinde yaşayarak gözleyip durduğumuz kavrama ve düşünme

* Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü "Uluslararası Terörizm ve Gençlik Sempozyumu" (24-26 Nisan 1985)nda sunulan bildiri.

1 C.I. Sandström (çev: Refia Şemin): Çocuk ve Gençlik Psikolojisi, İstanbul, 1971, s. 66

seviyesi şartlarının sâdece bir yönünü tasvir etmek istiyorum. Ne var ki, bu şartların, Millet bütünlüğümüz ve Milletimizin çağdaş olması yâni çağın “gelişmiş” sözüyle vasıflandırılan milletleri arasında şahsiyetli bir şekilde varolması ve varlığını devam ettirebilmesi için büyük bir önem taşıdığı, isbatı ve tartışmayı gerektirmeyecek şekilde açıktır. Topluluk bilginini ve eğitimci İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'yla birlikte, “Adam yetiştirmek için yapılacak ilk iş, adamın yetişeceği çevreyi varetmektir” diyebilmekteyiz². Üniversite gençliğimizin zihin çevresinin bu bakımdan ne durumda olduğunu sormak ve dikkatlerimizi oraya yöneltmek yerinde olacaktır.

Yalnızca insanbilimleri, hattâ onların da arasından toplulukbilimi'yle ilgili bu zihin şartlarını tesbit ve tasvir etmeğe çalışıyorum. (Kendimizi öğrenim görmekte olan bu gençlerimizin yerine koyduğumuzu ya da onlara katıldığımızı varsayalım). Şöyle ki:

Sosyolojinin bilim olarak gelişmesinin, biri Fransız Pozitivist Felsefe Çıgırı ötekisi de Alman İdealist Felsefe Çevresi ve bu çevrede yer alan Hegel Felsefesi olmak üzere başlıca iki farklı kaynaktan kaynaklandığı bilinmektedir. Pozitivizm ve gösterdiği gelişmeleri, Fransız pozitivist filozofları arasında yer alan ve “Sosyoloji”nin isim babası olan Auguste Comte'un (1793–1857) eserlerini, sözgelisi “Pozitif Felsefe Dersleri”ni okuyarak öğrenmek ve düşünmek imkânımız yoktur. Auguste Comte'tan etkilenen İngiliz düşünür ve sosyologu Herbert Spencer'in (1820–1903) sosyolojiyle ilgili eserlerini mi okumak istiyoruz? Hiçbir eserini bulamayacağımızı şimdiden söyleyelim. Bununla birlikte, ülkemizde Pozitivizmin etkileri olmuştur⁴. Bu da, yabancı dil bilen bazı düşünürlerimizin etkilenmeleri dolayısıyla kendilerince onu tanıtmaya ve topluluğu etkilemeleri şeklindedir. Böylece, bu kişiler Türkiyede Pozitivizmin temsilcileri olmuşlardır.

Pozitivist düşünce ve bilim doğrultusunda Yurdumuzda belki en çok bilinen sosyolog Emile Durkheim'dir (1858–1917) ve Durkheim Okulu'nun Türkiyede temsilcisi olarak tanınan Ziya Gökalp'in etkisiyle üç eseri Türkçeye çevrilmiş, 1920 lerde Arap harfleriyle yayınlanmıştır. Durkheim'in eserlerini de bir külliyat olarak bulmamıza imkân yoktur. Durkheim ve Durkheim Okulu'nu ancak Sosyoloji Tarihi çerçevesinde okuyup öğrenebiliyoruz. (Prof. Kösemihal'in “Durkheim Sosyolojisi”ni de bu çerçevede görebiliriz). Ülkemizde adı Durkheim'in yanısıra

2 İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Pedagojide İhtilâl, İstanbul, 1964, s. 101

3 Murtaza Korlaelçi, Pozitivizmin Türkiyeye Girişi ve İlk Etkileri, İstanbul, 1986

4 Heinz Maus, A Short History of Sociology, London, 1962, s. 207

anılagelen topluluk bilgini Le Play'nin (1806-1882) de hiçbir eseri Türkçemizde bulunmamakla birlikte, bizde Prens Sabahaddin'in temsil ettiği Le Play Okulu'ndan Edmond Demolins (1852-1907) in üç eseri Türkçeye çevrilip 1913, 1914 yıllarında yayınlanmıştır. Ne bu eserler ne de Durkheim'in yine Arap harfleriyle yayınlanmış olan kitapları bugünkü al-bemize aktarılmıştır. Durkheim'in ancak "İctimaiyat Metodunun Kai-deleri" (1943), "Meslek Ahlâkı" (1949) ve "Terbiye ve Sosyoloji" (1950) adlı kitapları sosyolojiyle ilgilenenlerin belki bâzı kitaplarda bulabilip yararlanacakları eserlerdir. Durkheim'den sonraki bellibaşlı Fransız sosyologlarından yalnız Raymond Aron ve Maurice Duverger'nin bâzı eserlerini okumak imkânına sahibiz. Sorbonne'da Sosyoloji Kürsüsü'n-de Durkheim'in yerini alan⁴ Georges Gurvitch'den ancak biri bâzı konferansları, biri de Seçmeler olarak iki eser kitap halinde çıkmış bulunuyor. Gurvitch'in de külliyyatını veya temel eserlerini okuyamayacağız.

İdealist Alman Felsefe Çağrı'ndan kaynaklanan sosyologlardan yalnız Karl Marx'ı (1818-1883) bir külliyyat olarak okuyabilme imkânımız vardır. Marx üzerine Marxçı açıdan yazılanlar, Marxçı felsefe sözlükleri ve Marx'ı izleyen bâzı düşünür ve ihtilâlcilerin eserlerini okuyabiliriz. Bilim çizgisinden ayrılmamış Lorenz von Stein, Wilhelm Heinrich Riehl gibi Marx'm çağdaşı ilk Alman sosyologlarının, hattâ toplulukla ilgili gemeinschaft ve gesellschaft tasnifi lise sosyoloji kitaplarına alm-gelen Ferdinand Tönnies'in (1885-1936), Georg Simmel (1858-1918), Max Weber (1864-1920), Leopold von Wiese (1876-1970), Max Scheler (1878-1928), Alfred Vierkandt (1867-1953), Helmut Schelsky (1912-) ve benzerleri önde gelen Alman toplulukbilginlerinin külliyyatlarını veya belli başlı eserlerini okumak imkânımız yoktur. Türk Üniversite-lerinde ders okutmuş veya konferanslar vermiş olan Hans Freyer, Alexander Rustow, Gerhard Kessler, Arnold Gehlen gibi tanınmış Alman sosyologlarının bile değil bütün yazdıklarına, önemli eserlerine dahi sahip değiliz.

Üniversite dışındaki bilim hareketliliğinin geçtiğimiz aylarda Max Weber'in "Protestan Ahlâkı ve Kapitalizmin Ruhu" adlı kitabı ile Weber hakkında yazılmış bir kitapçığı Türk okurlarına ve dolayısıyla akademik çevresine sunmasını Üniversite gençliğimizin zihin hayatı bakımından bir katkı sayabiliriz.

Amerikan sosyolojisinin dört büyük kurucusu diye anılan Lester F. Ward (1841-1915), William G. Sumner (1840-1910), Franklin H. Giddings (1855-1931), Albion W. Small (1854-1928) dan tutunuz da Pitirim Sorokin (1889-1968), Alfred Schütz (1899-1959) vb. gibi Avrupa

kökenli Amerikan topluluk bilginlerini de içine alan büyük sosyologlardan hiçbirinin külliyatını hattâ bellibaşlı eserlerini okuyup incelemek imkânına sâhip değiliz. Mesela, Howard Becker (1899-1960), Thorstein Veblen (1857-1929), Robert K. Merton (1910- ?), Talcott Parsons (1902-1979), William Thomas (1863-1947) ve daha birçok önemli Amerikan topluluk bilginlerinin eserlerini ne yazık ki okuyamayacağız. Sorokin'in iki eserini, Lundberg (1895-1966) ve arkadaşlarının yazdığı bir Sosyoloji kitabını, Wright Mills'in birkaç eserini okuyabilmekle yetineceğiz.

Özellikle 1960 dan sonra zengin bir literatür oluşturan İngiliz sosyologlarının da hemen hemen hiçbir eserini okuyacak durumda değiliz. Modern sosyoloji teorilerini ancak sosyoloji öğrencileri özet olarak öğrenebileceklerdir. Sosyolojinin dallarından Siyaset Sosyolojisi alanı bu bakımdan bir parça zengin sayılabilir.

Bu konuda sözü uzatmadan diyeceğiz ki, zihin hayatının şartlarından önemli bir kesimini teşkil eden bilimsel düşünme ortamının bu durumu yalnız Sosyoloji ile ilgili olarak böyle değildir. Felsefe, Antropoloji, Psikoloji ve hattâ İktisat için de bu türlü bir sergilemeğe girişebiliriz.

Dikkatlerin özellikle çekilmesi gereken bir durum da şudur ki: Burada yalnızca sosyoloji alanında tasvir etmeğe çalıştığımız zihni hayat şartlarından yoksunluk, Türk Tarihi ve İslâm Kültürü kaynakları yönünden de böyledir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Üniversite gençliğinin zihin hayatı bilimsel kültür şartlarından yoksun bulunmaktadır. Türkçe bu bakımdan bilim dili olmadıkça, çağdaşlaşma konusu da güç bir sorun olarak kalacaktır.